

Misijon.

Spisala Zofka Kveder-Jelovškova.

Velika burja je divjala takrat po Primorju. Zledenela so vsa pota in kakor iz kristala se je bleščalo nizko, čudno zvito drevje po kamenitih vrtih. Deževen oblak je priplul čez gore, in kakor so padale kaplje po hišah in po peščenih brdih, tako so se izpreminjale v gladek in trd led. Sama gola skala naokrog, bele kamenite hiše posute po sivih goličavah. In vse zdaj po zimi še bolj pusto, golo in zapuščeno. Ni ga belega snega, ki bi kril hribe in doline s čistim svojim plaščem, le gole, sive skale. Zadaj visoki, goli hribi, doli morje, čemerno zdaj in brez barve.

V takem času so prišli dominikanci na misijon.

Poldrugo uro hoda nad morjem je stala cerkev na prostranem golem brdu, preko katerega je besnela noč in dan divja kraška burja. Okoli cerkve in po vasi so stali ob potu hrasti, nizki in nedorasli, kakor slabo grmičevje. Veje so bile vse oglate, bulaste, žalostno zvite. In na vaškem trgu je stalo par skrivljenih debel, ki se jim je videlo po leti, da hočejo biti lipe; ali žalostno se jim je nasmehnil vsak, kdor je prišel iz blagoslovljenih zelenih krajev in je kdaj videl prave lipe, ponosne in košate.

Ni bilo koč okrog po golih, pustih brdih. Drag je les tod okoli, a kraškega kamenja stoinstokrat preveč; lahko ima berač zidano hišo iz poštenega kamena, s kamenjem pokrito.

Doli pri morju, okrog strmega zatona so bili nekdanj blagoslovljeni vinogradi. Uklonjeni so bili pred burjo, ki je zletela nad njimi v nategnjeni poševni črti k morju in je zadela ob vodo daleč od kraja. V zatonu pa je bilo toplo v najhujši zimi in po leti je peklo božje solnce najplemenitejšo kapljo. Ali propadli so vinogradi že pred leti in kameniti nasipi so se rušili po strmini k morju. Poginila je zlahtna domača trta, a za tujko, američanko, ni imelo ljudstvo denarja.

Žalost je prišla nad narod, ki je domoval vesel prej in poganski po pustih brdih, izdan burji in bedi. Niso rodile več trte, ni smokve v skritih in uklonjenih straneh, kamor ni zasegel strupeni bes ljute burje. In na male vrtove po nasipih, ograjene s

skalami, dva koraka široke, deset korakov dolge, je sadil narod krompir in repo, da bi bilo kaj za glad po zimi. Ali zgorel in zastal je krompir v vroči zemlji; ni rodil plebejski sadež na tleh, kjer je prej zorelo plemenito vino, ognjeno in objestno kakor šampanjec. In pustili so ljudje, da raste trava po nasipih med osatom, med divjim rožmarinom in trpkim pelinom, ki sta dehtela opojno v vročih dneh. Tako je brez koristi propadala ta dragocena nanesena zemlja. Zasipavalo jo je skalovje in pesek in hudourniki so jo izpirali v morje, ki niso imeli zdaj več skrbno urejenih grap, kjer ne bi delali škode.

Prepodilo je pomanjkanje prvega sina — domačina z rojstnih tal v tuji svet, kjer je kruha zanj in za njegove. In vzdignili so se za njim po vrsti vsi, ki so imeli zdrave roke in jih je bilo manj strah sveta in tujih neznanih krajev nego sive, krute bede doma, ki je pritiskala vedno bolj. Razkropili so se po ameriških rudokopih, po ruskih stepah, po afriških pristavah, in vseh narodov in dežel denar se je usul na sivi, goli kraški dom, na pusto, razdejano zemljo, da bi jo rešil in zarodil še enkrat. S krvavimi žulji je bil zaslužen ta mamon, s krvavim potom, z mladostjo, z zdravjem, z najlepšimi leti.

Rekel bi vsak: blagoslovljen je krvavi pot, blagoslovljeni so trdi, boleči žulji, blagoslovljene so solze, ki kapajo iz žgočih oči v hrepenenju po domu, po prodani mladosti, blagoslovljen je trud izgnancev za domači rod, za domačo zemljo. In glejte! malo je blagoslova na strašnem trpljenju, na težkem delu, na bridkih sragah, tisoče milj od doma prelitih. Usiplje se denar vseh narodov in vseh dežel na golo, sivo kraško zemljo in kakor kratek dež izpuhti na skalah v vročem poletju. Pridejo domov moški, na obrazih neizbrisne brazde; starejši pridejo od svojih let, bolj trudni od svoje dobe in denar, ki je na njem toliko krvavega potu, se izkotali iz rok kdovekam in zemlja je pusta kakor prej.

Kdaj bo spet obdelan, spet nasajen vsak deseti vinograd?! Kdaj spet bodo popravljeni nasipi ob morju, ki se rušijo bolj in bolj?!

Pridejo moški od vseh vetrov, počijejo par tednov, par mesecev, in ko ni več denarja, odhajajo nazaj v tujino. Za pet, deset let jemljejo slovo. Hiša je popravljena, zemlja neobdelana. Preplitva je zemlja za novo trto, preveč krvavih srag se ji hoče piti, preveč mladosti hoče, preveč let, prebitih v tujih rudnikih, kdovekje v daljnem svetu. Pridejo moški, ali ni zadosti tujega denarja v

trudnih, žuljavih rokah. Usahnili so naenkrat vsi vinogradi naokoli, ali preslabe so roke, da bi jih ustvarile iznova, premalo zaleže tuji denar. Tuji denar, kupna cena za mlada leta, za krvavo delo, za najboljše moči . . .

In zato odhajajo moški nazaj v svet, ko so se odpočili par tednov, par mesecev doma. Z družinami gredo včas, včas sami.

Po teh belih, kamenitih, po golih brdih raztresenih hišah razume ljudstvo vse jezike. Angleški, španjolski, nemški, ruski . . . Nikomur na korist ni to znanje, in ko oče ves oslabi, ko ni več za tujega hlapca, za tujega težaka, pozabi se tuji jezik in le še kaka tuja kletev se obdrži v hiši; nerodovitna tuja kletev, ki jo bo vzel sin s seboj na pot, ko pojde proč od doma, kakor je šel oče . . .

Veseli ljudje so bili kdaj po primorskih hribih. Kakor pogani tako brezskrbnega življenja polni, tako radostnega uživanja željni . . . Ni jim bila burja strašna, ki je besnela preko njih sel, niti široko morje, globoko pod njimi razgrnjeno do istrskih gora. Saj je v toplih, od burje branjenih zasekah rodila plemenita trta bogat sad, ki jih je živil vse in jim dajal še veselja, kolikrat, kolikrat uka-jočih ur, smejoče šale in pijanosti, ki je bila lepa, prijetna, pod trto pridobljena . . .

Malo cerkev so zidali njih predniki po kamenitih svojih brdih; kajti malo je bilo strahu božjega v veselih njih dušah. Kje še je tako modro, smejoče se nebo kakor v njih krajih, kadar utihne burja?! Hribje, kakor srebro tako sivi, nad njimi jasno, visoko nebo in spodaj morje, temnomodro, krasno, da srce zatrepeče od radosti, kadar se ozreš nanj . . . Ni je temne misli v duši, povsod okrog gledajo vesele oči in ne iščejo po tleh in v sebi rešitve težkih in temnih vprašanj, ki jim ni odgovora nikdar in nikjer.

Pa so prišli Dominikanci na misijon. Po zimi so prišli, v burji. O pravem času so prišli. Ko je sivo morje in nebo, ko burja divja noč in dan, ko je vse ledeno, ko se srce, prevzeto od zime in skrbi, od dolgih črnih noči, od pustih obupnih dni, boji, da ne bo nikdar več pomladi in nikdar več cvetja in gorkote.

Na golem brdu je stala cerkev, poldrugo uro nad morjem. Veseli, rejeni svetniki, rdečelični in dobrodušni, so gledali s sten. Kdovekdaj pred dolgimi leti jih je naslikal dobrovoljen mojster po zidu, v tistih časih, ko ga je še navduševalo plemenito staro primorsko vino, ki so ga rodila vroča brda ob morju. Zdaj po zimi, ko se je burja zaganjala v okna, so se zdeli rdečelični svetniki kakor tuji gosti, ki so se po nesreči zastavili baš pod to mrzlo, negosto-

ljubno streho. V prejšnjih časih so stali po cerkvi ob solnčnih nedeljah možaki, rdečelični kakor svetniki po stenah, in ženske bujnih prsi kakor sveta Cecilija v glavnem oltarju. Danes pa se je zbral v cerkvi temnooblečen svet premrlih, bledih in suhih lic. Malo je bilo moških in ti, ki so prišli, so imeli sive lase in raz-orane obraze.

Sredi cerkve je bil postavljen prostoren lesen oder. Črni misijonski križ je slonel ob kraju. Prišel je mlad, visok dominikanec iz zakristije, preril se je skozi množico in se vzel na oder. Velik in skrivnosten je bil videti v svoji beli, široki kuti, ko je stal tako vzvišen nad črnooblečenim narodom. Vzel je svoje dolge roke kvišku in jih razprostrl nad ljudstvom. Potem se je nagnil, vzdignil z obema rokama črni, težki misijonski križ in blagoslovil ž njim narod na vse strani.

„Strašna je smrt in neizogibna! Pojdimo v se in delajmo pokoro, dokler je čas! Nepoklicana pride smrt. Ne vemo ji ne dneva ne ure in gorje tistemu, ki ga najde nepripravljenega!“

Votlo je zagrmel njegov močni glas po cerkvi. In govoril je narodu o večnih kaznih božjih, o prokletstvu, ki je že prišlo nanj in ki še pride grozno in silovito in ga uniči na tem in na drugem svetu.

„Prišle so šibe božje nad vas, usahnila je trta, zemlja je postala pusta in nerodovitna, ali vi spite in ne slišite glasu božjega. Danes je še čas, ali jutri ne bo več! Odprlo se bo peklenko brezno in vas bo požrlo. Zadosti dolgo je čakal Gospod, ali iztegnil bo svojo roko in vas bo uničil, ker ste zakrknjenega srca!“

Grmel je njegov silni glas po cerkvi, preglušil je burjo, ki se je zaganjala zunaj ob cerkev in tulila preko brda.

Tresoč so stali ljudje pod njim, premrli od zime, prestrašenih duš, majhni, trudni, uničeni, željni pokore, željni usmiljenja. Od vseh vasi naokoli so prišli in vedno več jih je prihajalo vsak dan. Pripravljene so bili za kesanje in pokoro. Zakaj leta že je prihajala nesreča nadnje. Usahnila je trta, suše so sežgale vse po njivah in vrtovih, silne vihre so podirale strehe, bolezni so jih obiskovale in v daljnih zemljah so jim ginili najbližji rojaki za pusti denar, ki ni zalegel skoro nikomur. Pripravljene so bili za Boga. Slabi so postali, nobene moči več ni bilo v njih srcih in najjačji so se upognili pod težo trdega in neusmiljenega življenja.

Zajokale so ženske po cerkvi od strahu. Res, kruto jih je bičal Bog in one niso razumele strašnih njegovih besed. Žilave so vse,

utrjene, jedre. Lahko se jim gre po peščenih strminah s težkimi tovari na jakih plečih. Vse izdelajo trde njih roke in še s petdesetimi leti nosijo breme petdesetih, osemdesetih kil ure daleč po vratolomnih stezah. Koliko tisočkrat so šle v največji žegi iz visokih svojih vasi po pustem, robatem kamenju doli k morju, kjer ob kraju izpod skal izvira dragocena živa voda. V morju že izvira dragocena živa voda, in ko jo zajemajo, morajo hiteti, paziti, da ulove pravi val, predno se zmeša z grenkim in slanim morjem. In kadar burja zarjove po zimi preko hribov — kolikokrat jih je lovila, borila se ž njimi, skušala izpodbiti jih s strmega pota in treščiti jih preko skalovja nizdol, da bi se razbile in poginile žalostno v pustem prepadu. Ali ni jih premagala burja, ni jih oslabila prevroča, pekoča žega v poletnih dneh, niso jih pičili strupeni modrasi, ki se solnčijo povsod po tem razbeljenem kamenju po leti. In vedno so pripravljena usta na smeh, srce je prelahko, preveselo; hitro se pozabijo težke skrbi, hitro se posušijo bridke solze v črnih očeh.

Ali že so omahovale rame pod težkimi bremenii, ki so rasla od leta do leta. Vnela so se srca v radostnem veselju, toda ko je prišla beda in jih pestila neusmiljeno, je ugasovalo veselje v dušah.

A priučena so bila srca ognju. Osoreti se jim je hotelo in drhteti. Ni dajalo življenje radostnih dni, da bi se mogle blesteti oči v lahkoživem, smejočem razkošju. Prazna so srca, prazne duše. Pripravljeno je palivo in čaka, da pride kdo in ga podžge.

Takrat je prišel jeseni mlad govornik v sela in govoril je z živo besedo o tlačnem narodu in o brezsravnih mogotcih, ki ga peste in izsesavajo, ki mu jemlje vse pravice in ga vklepajo v suženski jarem na njegovi lastni zemlji. Govoril je o tujcih, ki so prišli, da se napijejo narodove krvi, da se odebele ob njegovih žuljih, ki so prišli, da mu vzamejo jezik in svobodo. Tuj jezik govore po železnicah in uradih in ni je pravice domačinu na lastnem njegovem domu. Tuje zastave vihrajo z brd po deželi proti pravici in postavi. In narod je neuk, molči in ne vidi nasilstva, ne vidi verig, ki mu jih ovijajo okrog rok in nog.

Pokazal je na brdo, kjer se je visoko nad seli po golih kraških gorah vila železnica. Vsi hribovi so bili opasani ž njo in na samotnih visokih postajah so plapolale tuje mažarske zastave.

In govoril je človek ženskam, ki so se skupile iz vseh sel po okolici.

Tako je govoril:

„Naši očetje, možje in sinovi so se razkropili po vseh delih sveta, da po vseh deželah hlapčujejo, s krvavimi sragami vam služijo kruha. Najlepšo mladost, najboljšo moško moč prodajajo. Svojo kri in svoje življenje prodajajo za nekaj denarja, ki bi zopet zarodil vašo zemljo, zapuščeno polje, razdejane vinograde. Sveta je ta zemlja, od vaših očetov očetov nanesena iz notranjih dolin semkaj k morju v zaklonjene zaseke. Sveta je ta zemlja, ki je blagoslovljena redila vaših očetov očete. Ne sme je zasuti pusti kamen, ne sme je pokriti sivi pesek! In zato so svete srage vaših mož, vaših očetov, vaših sinov, stotisoč milj odtod zanjo prelite.

Sveta zemlja je ta vaša zemlja, stokrat prožeta od vročih srag vašega rodu, stokrat oplojena s krvavimi žulji vaših dedov in pradedov. Kakor svetinjo ljubite vsako pest te zemlje, ki so jo branili očetje vaši s skrbnimi rokami pred burjo in pred ploho! In kadarkoli stopi tujec na ta vaš kraj, naj stopi s spoštovanjem nanj. Zatrepeče naj mu srce, ganjeno od ljubezni, s katero je skrnil vaš rod to vašo dragoceno zemljo po visoko obzidanih vrtovih, skrbno izpeljanih nasipih, da se je ne izgubi niti en sam prah. S spoštovanjem naj gleda na te trdnjave, ki jih je postavil vaš rod po vseh zaklonjenih brdih, po vseh varnih dolinah in soteskah na stotine in stotine vaši zemlji v bran pred burjo in vetrovi. S spoštovanjem naj pride in s spoštovanjem naj stoji na sivih vaših skalah. In naj ne pljuje na vašo zemljo, svetejšo od največje svetinje! Naj ne postavlja svojih zastav po vaših brdih, da bi plapolale nad vašimi seli in vrtovi in vinogradi in naznanjale svetu, da vaša zemlja ni več vaša, da so vam jo ukradli natihem, da so vas ogoljufali zanjo po tihotapsko!

Ve žene! kaj poreko vaši možje, vaši sinovi, vaši očetje, ko se zbero zopet od vseh vetrov sem domov in ugledajo, da je tujec zagospodovati nad njih rodom, da niso nikjer gospodarji, da so postali hlapci tudi doma na svoji lastni zemlji?! Kaj poreko, ko ne bodo spoštovani niti na svojem domu, ko jim njih lastni jezik ne bo pripomogel do pravice?!

Žene! tuje zastave plapolajo proti pravici in postavi z vaših brd. Doli ž njimi! Doli z jarmom, ki so ga vam tihotapsko deli na tilnik in ki vas potiska v suženjstvo tujcem in dobičkolovcem. Ni vaš rod rod hlapcev! . . .“

Tako je govoril ženam mladi človek in še tistega popoldneva so bile strmoglavljene tuje zastave z brd v puste, nepristopne grape, da segnijejo v zastali dežnici. In še tistega popoldneva so bili zbiti po občinah vsi, ki so odirali narod po krivici. In po vseh postajah,

poštah in uradih so bili strgani vsi proglesi in vse table, v tujem jeziku pisani domačinom . . .

Velike preiskave so se začele po vaséh in mnogo žena so zaprli. In ko so se vrnile, so za mesec, dva zopet zaplapolale tuje zastave na brdu in po oblastvih so se zopet blesteli proglesi, v tujem jeziku pisani domačinom . . .

Pusto je postalo v dušah . . .

Kaj pomaga, če se vzdigneš in pomečeš zastave z brd, ko jih ne moreš za vselej?! Kaj koristi, če se otreseš jarma za kratek hip in te potem tišči še bolj, še bolj duši?!

Ni je tolažbe od nikoder. Zima prihaja in še tisto malo veselja zbeži, kar so si ga ohranile Primorke v teh bednih in nesrečnih letih. Burja zažvižga od gor in ogenj pogasuje na ognjiščih v kuhinjah, kjer se gneta in tišči staro in mlado. Bolj ledena je burja nego pred desetletji, vztrajnejša je zima nego pred desetletji, ko je bila bogata sleherna hiša tod okrog. Visoki nasipi se vlečejo daleč ob cestah burji v bran. Bogato naloženi vozovi so škripali prej po teh potih, zdaj so odveč ti zidovi, močni in široki kakor oklopi trdnjav. Samo še beračem so v bran, ki jih goni glad od vasi do vasi.

Po Svečnici so prišli dominikanci. Kakor beli orli so prileteli in odmevala je cerkev ves teden od njih pridig.

Z grozo so šibali narod, s peklenškimi strahovi so ga strašili in vabili ga z ljubeznijo in usmiljenjem. Proklinjali so ga, vrgli so ga v črni obup, prihajali potem zopet s sladko tolažbo.

Bel dominikanec je hodil po odru semtertja, hodil je, postajal, vzdigoval roke, povešal jih, padal na kolena in vstajal. Stiskala so se srca po cerkvi, drhtele so uboge duše.

Temen je bil, prevzet od svojega poslanstva in zato strašen in silen.

Ko zunaj burja razsaja, ko zledene vsa pota po Krasu, ko po nerodnem poletju pride težka, kruta zima — takrat je čas prorokov, takrat je ljudstvo pripravljeno.

In prišli so dominikanci. Kakor proroki so prišli, sami omamljeni od svojih besed.

Pridiguje mlad dominikanec o otrocih in starših. Nima ne očeta ne matere in sam bo kakor suha veja odmrl brez sadu. Sama ga prevzame žalost nad zapuščenostjo svojo in kakor žareča žerjavica se sipljejo goreče besede iz njegovih ust v trepetajoča srca vseh, ki ga poslušajo.

„Tudi vi nimate očetov, nimate otrok! Umrli so prezgodaj kdovekje na tujem svetu. Umirajo vam morda danes ta hip očetje ali sinovi, kdovekje v tujem kraju. In vi se jih ne spominjate z ljubeznijo in ne s hvaležnostjo. Ker ste pozabili na Boga, na pravega, pravega svojega očeta, zato vam ni za kri od vaše krvi! Umrli so in umirajo, in vas ni strah! Kakor skala teh krajev so vaša srca zakrknjena in neobčutljiva! Jaz, ki nimam ne očeta in ne matere, jaz, ki ne bom imel ne sina ne hčere, jaz vam pravim: ljubezen naj bo med vami, kjerkoli ste, zakaj volkulja v brlogu ljubi svoje mlade in sleherni ptič ve za svoje gnezdo.“

In zajokala je vsa cerkev. Bridke solze so zmočile sleherni lice in zdihovanje je bilo silnejše od burje, ki se je gnala zunaj črez brda.

In stari kapetani, ki so pluli po štirideset, petdeset let po vseh vodah zemlje in so prišli na stara leta umirat sem gori v svoja kamenita sela — tudi ti so prišli v cerkev gledat, kaj se počne z narodom, da je ukročen v par kratkih dneh. Radovedni so prišli brezbožneži, dobro obuti, toplo oblečeni, da bi jim ne nahudila zima. S tovarišijo so prišli, da bi jim ne bilo predolgčas poslušati patre po dve, tri dolge, debele ure. Z nasmehom so stopali preko cerkvenega praga, lahkoumno so namežikavali dobro rejenim, rdečeličnim svetnikom po stenah — ali ko je stopil dominikanec na prostorni oder, ko je v beli, široki halji vzdignil z obema rokama težki misijonski križ in blagoslovil s črnim, pretečim križem vse ljudstvo naokrog — takrat je tudi njim izginil smeh s posmehljivih ust.

Kakšno srce imaš v prsih, da te ne gane, ko se zajoka petsto ljudi okrog tebe, kakšno dušo imaš, ki se ne zdrzne, ko pade petsto ljudi na kolena, zdihujoč in sklepajoč roke v obupu?! Kakšen si, da bi te ne prevzela tuja groza, zaprta v malo, mrzlo kraško cerkev, okrog katere divja in besni razsrjena burja?!

Tako so pokleknili takrat tudi brezbožni kapetani na mrzle skale in pokrižali so se, ki se niso pokrižali, ko se je barka topila pod njimi sredi viharnega morja . . .

Ah, ko solnce zasije, ko se zasveti morje v čarnokrasni modrini jasno in smejoče, takrat bo sram stare kapetane teh ur v cerkvi. Izginil bo sleherni sled menihovih besed iz brezbožnih njih src . . .

Takrat pa so se izpovedali vsi zakrknjeni stari grešniki deset brd naokoli. Pomirili so se stari sovražniki, ki so podedovali mržnjo izza tretjega, četrtega rodu. Izneverile so se ljubice vseh kraških mladeničev, zakaj greh je gojiti meseno ljubezen pred svetim za-

konom. Izpokorile so se vse zakonske žene, ki niso bile prezveste daljnim možem. Starke so se spomnile grehov svoje mladosti in so delale skesano pokoro.

Davno pred zoro so bila polna vsa strma kraška pota k cerkvi. Padali so ljudje po zledenelih skalah — ali nihče ni ostal doma v samotnih selih. Tulila je burja noč in dan, a ljudje niso omahovali. Dolge maše so se darovale od jutra do poldneva in po izpovednicah so zdihovale ženske pred belimi menihi. In v dolgih vrstah je klečalo ljudstvo na mrzlih skalah pred oltarjem in čakalo obhajila. Iz daljnih vasi so ostajali ves dan pri cerkvi, vsi premrli, lačni in medli. Suhi kruh, ki so ga imeli v žepih spravljenega za kosilo, je bil zmrzel in trši od kamena. Niso ga mogle otajati ozeble roke. Pri poldanskih pridigah so ležali ljudje po dve, tri ure na kolenih, ker so bili preslabi, da bi stali. Ali opešali niso, nihče ni ostal doma drugi dan . . . Opešali niso, kakor ni opešal mladi dominikanec v beli svoji kuti, ki je blagoslavljal neprenehoma ljudstvo na vse strani s težkim, črnim, pretečim misijonskim križem . . .

Oh, trd in neusmiljen si, kraški Bog, v zimskem času! Trd in neusmiljen!

In ko so odšli beli menihi drugam pridigat pokoro, je umrlo v štirinajstih dneh petindvajsetero ljudi na golih, skalnatih brdih okrog cerkve . . .

Trd in neusmiljen je kraški Bog v zimskem času! . . .

Pesem o pomladi.

Šla je vesna mimo lesa
kakor vila lahkih nog,
zadrhtel je les zeleni,
zašumelo vse okrog . . .

Tiho, lahno, neopazno
breze se priklanjajo
in skrivnostne sanje
o pomladi sanjajo . . .

Daleč so še svetli dnevi,
ni še v cvetkah vse polje,
kaj si tak zakoprnelo,
ti nemirno mi srce? . . .

Spitignjev-Borilov.

